

◆ נטילת ידיים - מה נשתנה?
◆ ליל הסדר עם הנהגות מתקופת המקדש
◆ טבילה ונטילת ידיים בשלג

השבוע בגליון

◆ ה"משנה ברורה" חוזר בו

◆ כל המסתכל בשלשה דברים עיניו כהות
◆ היווצרות הטומאה - מקבלי הטומאה - דרגות הטומאה
◆ נטילת ידיים על מאכל שטיבולו במשקה

דבר העורך

פתקית צהובה

רגשות עזים הציפו אותם באחת. הוא עמד על הסולם הגבוה, ממשש באצבעותיו את הבד האפרפר עם הפסים הלבנים שחצו אותו לאורך ולרוחב. כך הלכו פעם, הוא נזכר בערגה באותם ימים, לפני ארבעים שנים.

ערב פסח.

זה שנים שלא ניקו ולא סידרו את הארון העליון בצד שמאל. הילדים פרחו מזמן מהקן, הנכדים לא נמצאים יותר מידי שעות מכדי שיגיעו עד לארון הגבוה, למעלה, וכך חלפו להם ערבי פסחים אחר ערבי פסחים, בלא שיד אדם נגעה בבגדים שבארון העליון. הפסח הזה החליטו לעשות 'סדר' גם למעלה. הוא פתח את הדלת. החריקה הצורמת היתה כמעין צפירת ברוך-הבא-אל-העבר.

הם העבירו את עיניהם מימין לשמאל, והתבוננו בהתרגשות בתכולה. עניבות רחבות כמפה; חגורות אמיתיות, שלהן תפקיד אחד בלבד, להחזיק את המכנסים במקומן, וכך הן נראו; על מסמר חלוד תלה מבוויש תופסן לעניבה, זכר לאותם ימים שבהם כל פריט היה תחום במקומו; שרוכי נעליים שיכולים לשמש כחבל מנוף. אח, היו ימים, הפטירו שניהם באחת. הוא הסיט את הכבודה ומאחור נתגלתה במלוא הדרה חליפת החתונה שלו. היא ואין בלתה.

- "תלכש אותה רגע אחד, בוא נראה".
- "זה לא יעלה עלי".
- "יעלה ויבוא".

חליפת החתונה. שנים לבש אותה בשמחות ובאירועים חגיגיים. היא מתנוססת בכל התמונות שהונצחו בבריתות שערך לילדיו, עד הבר מצווה של הבן הבכור. ידיו בלשו בהתרגשות בכיסים, ואצבעותיו הכהות נתקלו בדבר מה. הוא נזקק ללחלחן כדי לשלוף את פתקית הנייר הצהובה, שנשאה עמה ניחוח מוכר של... הסנדלר משכונתם הוותיקה.

הפתק הצהוב, המותכם בשיירי דבק נעליים, נשא

דף טז/א כל המסתכל בג' דברים עיניו כהות בקשת ובנשיא ובכהנים

כל המסתכל בשלשה דברים עיניו כהות

סוגייתנו מונה שלשה דברים שיש בהם מזיו השכינה ולפיכך אסור להסתכל בהם, והמסתכל - עיניו כהות.

שלשת הדברים הללו הם:

קשת - עליה נאמר (יחזקאל א/חכ): "כִּמְרָאָה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בְעֵינָיו בְּיָוִם הַגָּשָׁם כִּן מְרָאָה הַנִּגְהָה סָבִיב הוּא מְרָאָה דְמוֹת כְּבוֹד ה'".

נשיא הסנהדרין - עליו נאמר (במדבר כז/ט): "וְנִתְּתָה מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

כהנים בעת ברכת כהנים - לפי שהשכינה שורה על ידיהם בעת הברכה.

תמיהה רבתי שטחו בפני הרא"ש, הן גמרא מפורשת היא במסכת ברכות (נט/א), כי הרואה את הקשת מברך עליה ברכה. את שאלתו מצטט האבודרהם (עמוד שד"מ): "נשאל הרא"ש, איך מסתכלים בקשת כשמברכים, והא אמרינן בחגיגה, בפרק אין דורשין, 'המסתכל בקשת עיניו כהות. והשיב: דאין מסתכל כרואה, כי המסתכל מוסיף ומדקדק בהבטתו יותר מהרואה".

הדברים מופיעים ביתר הרחבה בספר שכתב אחיינו של הרא"ש, רבי משה הכהן, ובשם "ספר חסידים" קראו וכך כתב (אות צ"ט): "שאל שאלתי לאיש אדוני הארץ, את דודי ורבי הר"ר אשר זצ"ל, איך נוקשים כל העם בפח העבירה בהסתכלות בקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם, והרי אמרו בפרק אין דורשים, שכל המסתכל בקשת אינו חס על כבוד קונו... ועוד, איך מברכים עליו... והלא אי אפשר לברך עליו אלא אם כן יראהו. ענה דודי ואמר לי: כי לשון המסתכל אינו אלא כשמביט בכיון זמן ארוך, למה הוא דומה ולמי ידמהו וישווהו, אבל לישא עיניו ולראות בו כרגע, שפיר דמי. וכן המסתכל בנשים, פירוש שמביט ככוונה".

כלומר, ההבדל בין הסתכלות להתבוננות אינה רק במשך זמן ההבטה, אלא שראייה היא מבט שטחי, בלא תוספת מחשבה, ואילו התבוננות היא בתוספת מחשבה [אגב, ככל הנראה המילה "התבוננות" היא מלשון תבונה. הסתכלות שאליה מתלווה מחשבה].

המלבי"ם (בראשית טו/ה) מגדיר זאת בנוסח הבא: "שיש הבדל בין הבטה לראייה, שההבטה היא שימת לב על הדבר ועיון השכל".

הפוסקים השתמשו בהבחנה זו שבין הסתכלות לראייה, גם לגבי הלכות נוספות. ה"מגן אברהם" (סימן רכ"ה ס"ק כ) כתב לגבי האיסור להסתכל בפניו של אדם רשע, כי דווקא להתבונן בו אסור, אך ראייה בעלמא - מותרת.

עילוי נשמת

מרת מלכה מחלה הגר ע"ה
ב"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' באייר תשס"ו
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר דוד הגר הי"ו

עילוי נשמת

הר"ר חיים זאב מונשובסקי ז"ל
ב"ר רפאל משה ז"ל
נלב"ע ט' באייר תשמ"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הר"ר אברהם יצחק שנוור הי"ד
ב"ר אהרן ורצה הי"ד
נלב"ע ד' באייר תש"ח
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידיו
הר"ר אבי שנוור ומשפ' שיחיו - סביון

הקדמה מפירוש "המאור המבואר" למסכת חגיגה

השבוע מתחילים ללמוד את החלק השלישי של מסכת חגיגה.

להלן ההקדמה הפותחת את פירוש "המאור המבואר" במסכת חגיגה, שבהוצאת מאורות הדף היומי.

החל מן המשנה האחרונה שבפרק שני ובכל הפרק השלישי, עוסקות המשנה והגמרא בדיני טומאה וטהרה.

דיני הטומאה והטהרה רבים ומסועפים. על היקפם ומורכבותם ניתן ללמוד מן העובדה, שסדר "טהרות" מששה סדרי משנה, מכיל מאה עשרים וחמישה פרקים, הנושאים בחובם למעלה מאלף משניות!

כידוע, מסכת חגיגה עוסקת בעיקר בדיני הרגלים, ומקצת מדיני הטומאה והטהרה נשנו בה, לפי שבסופם נזכרת קולא בדיני טהרה הנוהגת בעת הרגלים (על פי רש"י ד"ה "נטמא הגוף"). המאירי בהקדמה למסכת מפרש, כי דינים אלה נשנים כאן לאור ההלכה ש"חייב אדם לטהר עצמו ברגל" (ראש השנה

ב/טו). משנתנו ראויה היתה להכלל בפרק שלישי, שכולו דיני טומאה וטהרה, אך רבינו הקדוש, מסדר המשנה, נמנע מלסיים את הפרק השני במשנה הקודמת, בה הוזכרו דברי הצדוקים ("תפארת ישראל").

טומאה

המונח "טמא" הוא מלשון מאוס (רש"י סוטה ד/ב ד"ה "כל האוכל"), שיש להתרחק ממנו.

מסוגי הטומאה השונים יש להתרחק, כל טומאה לפי עניינה. בעלי חיים האסורים לאכילה מכונים "טמאים", לפי שיש להרחיקם מן האכילה. מצורע מורחק מן המחנה. טמא מת מורחק מבית המקדש, וכן על זו הדרך.

בלשון התורה רווח השימוש בלשון "טומאה" לכל דבר שיש להתרחק ממנו, כאמור, אך בלשון חכמים, המינוח "טומאה" מתייחס בדרך כלל לדיני טומאה, כגון, מת ושרץ המטמאים, וכן אדם או חפץ שנטמא.

היווצרות הטומאה

טומאה יכולה להיווצר מן החי בלבד; אדם ובעלי חיים [למעט טומאת נגעים].

בעלי חיים מטמאים במותם בלבד, ואילו אדם יכול לטמא גם בחייו.

מקבלי הטומאה

שלשה נטמאים במגע עם הטומאה. א. אדם. ב. מאכל ומשקה. ג. כלי.

דרגות הטומאה

קיימות דרגות שונות בטומאה. יש דברים טמאים שבכחם לטמא חפצים הנוגעים בהם, ויש דברים טמאים שאין בטומאתם כדי לטמא אחרים הנוגעים בהם. יש טומאה שהיא מן התורה ויש טומאה שהיא מדרבנן.

בדרך כלל, הדבר הנטמא בעקבות מגע עם טומאה, מקבל דרגת טומאה פחותה מן החפץ ממנו נטמא, וכגון, הנוגע במת, שהוא אבי אבות הטומאה, נעשה אב הטומאה. הנוגע בשרץ, שהוא אב הטומאה, נעשה ראשון לטומאה.

להלן דרגות הטומאה:

א. אבי אבות הטומאה. ב. אב הטומאה. ג. ראשון לטומאה. ד. שני לטומאה. ה. שלישי לטומאה.

ו. רביעי לטומאה [קיים מקרה מסוים בו תיתכן דרגת "חמישי לטומאה". ראה רמב"ם הלכות פרה פרק י"ג הלכה ו'].

הדרגות מראשון לטומאה ומטה, מכונות גם "וולדות הטומאה".

ההבדל הבולט בין אב הטומאה לבין וולדות הטומאה הוא, שאב הטומאה מטמא גם אדם וכלים הנוגעים בו, ואילו וולדות הטומאה מטמאים מאכלים ומשקים בלבד (בבא קמא ב/ב).

טומאת מאכלים

לגבי מאכלים, ככל שקדושתם חמורה, הם נטמאים יותר. מאכלי חולין נטמאים רק מראשון לטומאה [אך לא מדרגה פחותה מראשון לטומאה]. ברם, תרומה נטמאת גם משני לטומאה, ואו-אז היא נעשית שלישי לטומאה. ואילו "קדש", כגון, בשר קרבנות ומנחות, הנוגע בשלישי לטומאה, נעשה רביעי לטומאה.

המשנה הראשונה

המשנה הראשונה עוסקת בהשלכות רבות הנובעות מהבדלי דרגות הטומאה של מאכלים שנטמאו. כן עוסקת היא בדיני שמירת המאכלים הקדושים מפני הטומאה, לאור ההלכה שככל שהחפץ קדוש יותר, כך יש לשמרו מפני הטומאה. דיני שמירה אלה מכונים "מעלות".

טומאת ידיים

מן התורה אין טומאה חלה על חלק מן הנטמא; אלא או שהוא נטמא כולו, או שאינו נטמא כלל. ברם, חכמים גזרו שהידיים טמאות בדרגת שני לטומאה, עד שייטלון במים או יטיבילון במקוה. בכך ביקשו חכמים לשמור על התרומה והקדשים [טומאת ידיים נוצרת מנגיעה בראשון לטומאה (מדין תורה אין אדם נעשה שני לטומאה כלל) או מנגיעה בכתבי הקודש].

תקנת חכמים נוספת שתקפה גם בימינו [אף שאנו טמאי מתים], היא נטילת ידיים לפני אכילת לחם חולין.

בחובו חוב עתיק: "נעלי גבר. החלפת עקבים. תפירה קדמית. חיזוק חורי השחלת השרוכים. 3 ל"י. שולם". בשולי הפתק התנוססה חתימתו הרבתנית של הסנדלר, משל היה מולך על שבע עשרים ומאה מדינה.

בלא אומר ודברים הוא פשט את חליפת החתונה, והשניים עלו על אוטובוס המוביל אל שכונת מגוריהם הקודמת. עץ התות נכרת זה מכבר. מגרש הגרוטאות נושא על גביו דירות מגורים מעל דלתות זכוכית מבריקות, שבתוכן מתרוצצים קונים ומוכרים בערבוביה, וביתו של רב הקהילה הפך זה מכבר לחנות חמוצים מצליחה.

הם עברו ברחוב "שלהם". כמעט לא זיהו את דירתם. הבניין הוקף מכל עבר בגזוזטרות מתכת, על גבו נישאו בחדווה עוד שתי קומות שזקפו חרטום עץ גדוש דודי שמש אל השמים, והגינה הנינוחה אותה טיפחו בחדווה, היתה עתה מוקפת בחומות לבנים אפרפרים.

בקצה הרחוב עוד שכנה המכולת השכונתית, אך השלט המוכר עם הסמל של "שמן", התחלף זה מכבר בשלט ניאון מהבהב. הם לא אמרו דבר. כמעט הניפו את כפות ידיהם בתנועת השלמה של אכזבה, כשלמרבה הגיל גילו כי הסנדלריה על מקומה עומדת.

אותו שלט, עם שגיאת הכתיב הנושנה, של הסנדלר שעלה מהיכן שעלה: "טיקון נעליים תוך שעתיים". "טיקון, שטיקון, מה זה משנה?" היה הסנדלר גונח בחיוך שהפך לסמלו, "העיקר שהנעליים מתוקנות. לא כך?!"

שעתיים

הבעיה היתה, שלא משנה מתי הגעת אל הסנדלריה, תדיר היה עונה "עוד שעתיים, זה כבר מוכן". גם אם הפקדת בידי האמונות את נעליך היחידות, כבר לפני עשרה ימים תמימים. הכל ידעו, כי אם לא ימתינו בפתח חדרו ויעמדו על גביו, השעתיים הללו יתמשכו ויתארכו עד אין קץ.

הכניסה אל הסנדלריה היתה מרגשת ביותר. שרפרפי העץ המהוהים כמו המתינו רק להם. את גבם הדואב השעינו על הקיר המושחר והתבוננו בחיבה בפניו הקמוטות של סנדלרם החביב.

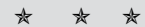
- "מאיריקה, אתה זוכר אותנו?"

- "נו, בטח. אתם ההורים של הילד שטבל את אצבעותיו בדבק הנעליים ומרח את פרצופו? לא?!" הם נזכרו בחדווה בימים היפים ההם, גלגלו עמו שיחה על דא ועל הא, והסכימו יחדיו, כי מה שהיה שוב כבר לא יהיה. הנעליים כבר לא אותם הנעליים. הסנדלרים כבר לא אותם הסנדלרים, והוא הוסיף בעגמומיות: גם הלקוחות כבר לא אותם לקוחות. פעם היו מתקנים, היום זורקים.

- "מאיריקה, אתה זוכר את הנעליים שהבאנו לך, פעם, פעם, פעם?", שאל והניח את הפתק הצהבהב על האימום שהפך לרגלו השלישית של הסנדלר.

- "ודאי זוכר". הוא סקר את ממלכתו בעיניו המזדקנות, הצביע על מדף גבוה, שנשא בגאוה את נעלי, ובתוכם אותו פתק: "נעלי גבר. החלפת עקבים. תפירה קדמית. חיזוק חורי השחלת השרוכים. 3 ל"י. שולם".

הוא זקף את גוו הרכון, שלף באחת את הנעליים והפטיר: "תבואו עוד שעתיים..."

לכל אחד יש את הפתקים הצהובים שלו, עליהם רשומות הבטחות גדולות ונצורות שהבטיח לעצמו.

עוד כחמשה עשר ימים יסיימו את סדר מועד ויתחילו ללמוד סדר נשים. רבים מאד תלו בתקופה זו פתק תזכורת על לוח לבם: "להצטרף ללימוד 'הדף היומי' עם תחילת סדר נשים". אין כל סיבה שלא לממש את התזכורת כבר מעכשיו.

"קבלת חברות"

במשנה גם נתודע לתקנת חז"ל שאדם מישראל, גם המקפיד על שמירת תורה ומצוות, הרי הוא בחזקת טמא ובגדיו מדרס לטהרות, עד שיקבל עליו להזהר מטומאה. קבלה זו מכונה "קבלת חברות", שמקבל על עצמו לנהוג כ"חבר" - תלמיד חכם.

טעם התקנה, לפי שאין כל אדם בקי בדקדוקי הלכות טומאה וטהרה (רמב"ם הלכות מטמאי משכב ומושב פרק י' הלכה א'; ופרק י"א הלכה א'. עיי"ש בפרטי הלכה זו).

טומאת מדרס

טומאת מדרס קיימת בזב, זבה, נדה ויולדת, שבעת שהם שוכבים או יושבים על כלי המיועד לכך, הוא נטמא, אף על פי שלא היה מגע ישיר בין הטמא לבין הכלי. הכלי נטמא בדרגת "אב הטומאה", ולפיכך במגעו הוא מטמא מן התורה אדם וכלים הנוגעים בו (ראה ויקרא טו/ה וברמב"ם הלכות מטמאי משכב ומושב פרק ו' הלכה ו'). "טומאת מדרס" לא מלשון דריסה הרווחת, אלא בא לבטא כי "דריסתו" - הימצאותו על החפץ, היא המטמאת, ואין צורך במגע ישיר בין הטמא לחפץ.

דף יח/ב נוטלים לידים לחולין

נטילת ידיים על מאכל שטיבולו במשקה

השבוע לומדי הדף היומי עוסקים בתקנות חכמים שנועדו לשמור על האדם מפני הטומאה, ביניהן: "נוטלים לידים לחולין" - יש ליטול ידיים לפני אכילת פת, אף אם היא חולין ואין בה כל קדושה. ברם, מדגישה הגמרא, כי "הנוטל ידיו לפירות, הרי זה מגסי הרוח", שמתגאה ומראה עצמו נוהג בחסידות יותר מן הראוי.

כל האמור הוא באכילת פירות כמות שהם. אולם, לגבי פירות שטובלים אותם במשקה לפני אכילתם, אומרת הגמרא במסכת פסחים (ט/ב), כי יש ליטול ידיים לפני אכילתם, מפני שהמשקה מקבל טומאה מן הידיים, אם טמאות הן [כמבואר בהרחבה בסוגיות הנלמדות בשבוע זה, חכמים תקנו טומאה על הידיים, והן מטמאות משקה והוא מטמא מאכלים, אך טומאת הידיים אינה מטמאה מאכלים יבשים].

לדעת ראשונים רבים, תקנת חכמים ליטול ידיים לפני אכילת מאכל שטיבולו במשקה, תקנה קבועה היא לכל הדורות, כתקנתם ליטול ידיים לפני אכילת פת. אולם, ראשונים אחרים חולקים וסוברים, כי תקנה זו התייחסה אך ורק לתקופה בה נשמרו הכל מן הטומאה ונהגו בטהרה, אך בימינו שממילא טמאי מתים אנו, אין צורך ליטול ידיים.

בתקנת חכמים, ליטול ידיים לפני אכילת מאכל שטיבולו במשקה, נזכרים הכל בעת אכילת "כרפס" בליל הסדר, שהוא ירק הנטבל במי מלח, אך בשאר ימות השנה אין הכל מקפידים על הלכה זו. אכן, יש מן הפוסקים שכתבו, כי המקילים בדבר "יש להם על מה שיסמוכו", היינו: על הראשונים הסוברים שאין צורך ליטול, אך ב"שולחן ערוך" נפסק (או"ח סימן קנ"ח סעיף ד'), כי צריך ליטול ידיים בלא ברכה, וכן מכריע ה"משנה ברורה" (שם ס"ק כ), כי "אין להקל לאכול בלא נטילה".

ה"משנה ברורה" מוסיף, כי אם המאכל הטבול במשקה, אינו בשיעור "כזית", אין צריך ליטול ידיים, מפני שלדעת אחרונים רבים אפילו לגבי אכילת פת ששיעורה פחות מ"כזית", אין צורך ליטול ידיים [לגבי פת, כתב ה"משנה ברורה", שם ס"ק י', "לכתחילה נכון להחמיר בזה"].

כלומר, לפנינו "ספק ספיקא"; ספק אחד - מחלוקת הראשונים, אם בימינו דבר שטיבולו במשקה דורש נטילה. ספק שני - גם לשיטות הסוברות שצריך ליטול ידיים, יש אומרים שעל פחות מ"כזית" אין צריך.

ה"משנה ברורה" חוזר בו: והנה, הממשיך ללמוד ב"משנה ברורה" ומגיע להלכות פסח מגלה כי ה"שולחן ערוך" (סימן תע"ג סעיף ו') פוסק: "נוטל ידיו לצורך טיבול ראשון... ויקח מהכרפס פחות מכזית". ה"משנה ברורה" מגיב על אתר ב"ביאור הלכה": "מכאן משמע, כי דבר שטיבולו במשקה מצריך נטילה אפילו הוא פחות מכזית (!) וזה לא כמו שכתבנו שם... וכבר העירותי זאת בהדפסה שנייה בשולי הגליון".

אכן, במהדורות המאוחרות יותר, מובאת "הגה"ה מאת המחבר, תופעה נדירה במשנה ברורה, בה הוא מבטל את דעתו, מפני דברי הפוסקים מהם משמע, כי יש ליטול ידיים גם על מאכל שטיבולו במשקה ששיעורו פחות מ"כזית" [אולם, ב"ביאור הלכה" שם, מסיים "וצ"ע לדינא". עיי"ש].

השאלה המתבקשת היא, לפי השיטות הסוברות שאין צורך ליטול ידיים על מאכל שטיבולו במשקה ושיעורו פחות מ"כזית", מפני ה"ספק ספיקא", מדוע, איפוא, בליל הסדר נוטלים ידיים לפני אכילת כרפס?

תירוצים שונים נאמרו בדבר.

נטילת ידיים - מה נשתנה? בספר "מקראי קדש" (סימן ל"ט) מבאר, על פי דברי ה"חך יעקב" וה"חיי אדם", כי אכן נטילת הידיים לפני כרפס אינה מפני חובת נטילת ידיים, אלא הנהגה זו

היום. נכון, אמצע מסכת חגיגה. אבל מי שדוחה ל"עוד שעתיים", אינו יכול לדעת כמה פתקאות צהובות יהיו סדורות לתפארת על שולחן עבודתו, אך בלתי ממומשות.

שיעורי הדף היומי ממתינים לקלוט אתכם באהבה ובחיבה. הכל ערוך ומוכן לכבודכם. כך תזכו גם להשתתף באירועי הסיום המכובדים שייערכו בכל אתר ואתר, תספגו אל קרבכם את אווירת החג והשמחה, ובלב חפץ וצוהל, תתחילו עם המוני בית ישראל בלימוד סדר נשים.

בהצלחה

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

פנינים

דף טו/ב אמרה לו זכור לתורתו ואל תזכור מעשיו - מיד ירדה אש וסכסכה ספסלו של רבי

אש התורה

הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנו זצ"ל, היה מצביע על גמרא זו כהוכחה לכבוד התורה. אפילו רשע, כיון שעסק בתורה - חסה התורה על כבודו, האש שסכסכה וסובבה מתחת לספסלו של רבי, באה להמחיש עד כמה חשוב לימוד התורה.

דף טו/א שובו בנים שובבים

ברגע האחרון

בעלי התוספות בסוגיותנו מאריכים בסיפור תשובתו של אחר, בשעתו האחרונה, והפוסקים נסמכו על כך להלכה. היה זה כאשר לפני בעל ה"דברי מלכיאל" נשאלה שאלה, על יהודי שהשתמד ונשא נכרית, הוליד ילדים ממנה וכל העיר הזדעזעה, בשעתו האחרונה נזדמן לשם יהודי, שהציע לו לשוב ברגעיו האחרונים, ואכן הוא נפרד מן העולם באמירת "שמע ישראל". ופסק הדברי מלכיאל על פי התוספות בסוגיותנו, לקוברו בקבר ישראל כדין בעל תשובה גמור.

דף טו/ב בזמן שאדם מצטער שכיהה מה לשון אומרת

לצער את השכינה?

רבי משה מקוברין ראה פעם יהודי שרוי בצער ובצעבות. אמר לו: הלא חז"ל אמרו שכאשר אדם מצטער אף השכינה מצטערת, כיצד יכול אדם בגלל ענייניו הפעוטים לצער את השכינה...

דף טו/ב הא בגדול הא בקטן

'מפיהו' דוקא

מדברי הגמרא עולה, כי מה שאמר רבי יוחנן "אם הרב דומה למלאך ה' צבקות יבקשו תורה מפיהו", מדובר בקטן ולא בגדול.

תמוה, מדוע סתם רבי יוחנן דבריו? אולם, אם נדקדק בדברי רבי יוחנן נמצא, שאכן הוא מדבר בקטן דוקא. הלא כך אמר - אם הרב דומה למלאך ה' יבקשו תורה מפיהו. בדרך כלל הולמד מחבירו אינו מקבל כל דבריו אלא שוקלם בפלס מחשבתו. ללמוד תורה מפיו של אחר יכול רק תלמיד הקטן מרבו, שהוא לומד 'מפיו', דהיינו מקבל דבריו בלא ביקורת. רבי יוחנן גופו רמז בדבריו, באומרו "יבקשו תורה מפיהו", כי מדובר בקטן דוקא ולא בגדול... (שערי ישרה, הקדמה)

דף טז/א אם יאמר לך הרע חטוא והקב"ה מוחל אל תאמן

פתי יאמין לכל דבר

על פי גמרא זו פירש הגר"א את הפסוק במשלי (יד/ט) "פתי יאמין לכל דבר וערום יבין לאושרו". פתי יאמין לכל דבר - מי שדרכו להתפתות הוא מאמין לכל דבר ואינו חושב על הסוף, וערום יבין לאשורו - אבל מי שהוא ערום ויבין ערמומיות

היא חלק ממכלול הפעולות הנדירות שנוקטים בהן כדי לעורר את הילדים לשאול "מה נשתנה" כשם שאכילת הכרפס נועדה ל"מה נשתנה", כך גם נטילת הידיים לפנייה. לאור סברה זו, דן בספר "מקראי קדש", אם די בכך שעורך שולחן הסדר יטול את ידיו לפני אכילת כרפס, כדי לעורר תמיהה בלב התינוקות, אך אין צורך שכל המסובים יעשו כן [ועיי"ש שנחלקו ראשונים בדבר].

ליל הסדר עם הנהגות מתקופת המקדש: ידיעה מעניינת ביותר מובאת (שם) בשם הנצי"ב והמהר"י הכהן (ספר "שבח פסח"), כי חכמינו זכרונם לברכה הנהיגו את הנהגות ליל הסדר כבתקופות בהן אכלו קרבן פסח, אז לא היה "ספק ספיקא" - כי לדעת הכל בתקופות בהן נשמרו מן הטהרה - נטלו ידיים לפני אכילת מאכל שטיבולו במשקה, ולפיכך תקנו ליטול ידיים לפני אכילת כרפס...

דף יט/א ואין מטבילין בכיפין

טבילה ונטילת ידיים בשלג

האם יכול אדם לטבול בשלג?

שאלה זו הנשמעת קצת רחוקה ובלתי מעשית, היתה מעשית יותר בעבר, אז טבלו בנהרות ובמעיינות. באותם ימים נשאלה השאלה, האם מי שטבל בשלג, עלתה לו טבילה.

שאלה זהה קיימת לגבי נטילת ידיים. הטובל את ידיו בים - עלתה לו טבילת הידיים והוא רשאי לאכול פת כמי שנטל את ידיו. האם המחדיר את ידיו לתלולית שלג נחשב כ"טובל" את ידיו? לכאורה, משנה מפורשת היא במסכת מקוואות (פרק ד' משנה א'): "אלו מעלין ולא פוסלין: השלג, והברד, והכפור... אמר רבי עקיבא: היה רבי ישמעאל דן כנגדי לומר: השלג אינו מעלה את המקוה [אינו משלים לשיעור ארבעים סאה הדרוש למקוה], והעידו אנשי מידבא בשמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה".

ברם, בפירוש משנה זו נחלקו ראשונים מחכמי אשכנז, רב שמריה משפירא, רבי שמחה ורבי אליעזר מביהם. יש שאמרו, כי המשנה מתירה לטבול בשלג עצמו, ויש שאמרו, כי המשנה מתירה לטבול בשלג לאחר שהופשר, לאמר, הובלתו ממקום למקום לא מחשיבה את המים כ"שאובים". כלומר, מים שאובים, שהובאו בכלי, או בידיים, ממקום אחר - אינם יכולים לשמש כמי מקוה, והמשנה מחדשת, כי שלג שהובל ממקום למקום והופשר - ראוי לשמש כמי מקוה.

הלכה למעשה פוסק ה"שולחן ערוך" (יו"ד סימן ר"א סעיף ל'): "אין שאיבה פוסלת אלא במים, אבל השלג והברד... אין שאיבה פוסלת בהן... אפילו עשה כל המקוה משלג או כפור או ברד, שהביא בכלי ועשה מהן מקוה - כשר". הרמ"א מוסיף על כך: "מותר לטבול בו כמות שהוא", היינו: בעודו שלג, אך הוא מציין כי יש מחמירים לטבול רק אחר שהופשר השלג לחלוטין, "וטוב להחמיר לכתחילה" [ועיי"ן ב"משנה ברורה" סימן ק"ס ס"ק נ"ח שכתב כן גם לגבי נטילת ידיים להתיר לטבול ידיו בשלג בשעת הדחק].

בין טעמיהם של הראשונים האוסרים לטבול בשלג, מופיע המשפט הבא: "ועוד, אמרינן אין מטבילין בכיפין". כוונת הדברים לברייתא המובאת בסוגייתנו: בגל הניתז אל החוף, נוצר כיס אוויר באמצעו. חלקו העליון, הקעור [כלפי פנים וקמור כלפי חוץ], מכונה "כיפין", שהוא ככיפה. ראשו של הגל, החלק שכבר הגיע לארץ, מכונה "ראשין" כי הוא ראש הגל. אומרת הברייתא, ב"כיפין" אין לטבול, מפני שמים השוהים באויר פסולים לטבילה.

הפוסקים עמלו רבות על פשר הדימוי בין "כיפין" לבין טבילה בשלג. ב"כיפין" מדובר במים השוהים באויר, ואילו השלג הרי נערם שלג על גבי שלג, ובמה הוא שונה ממים העומדים זה על גבי זה? כבר ה"בית יוסף" (סימן ר"א) תמה בדבר ולפיכך הוא דחה את שיטת המחמירים, אך הורה הלכה למעשה כי "אין להקל לעשות מעשה באיסורא דאורייתא נגד ה"ר אליעזר ורבינו שמחה". ובכל זאת, האחרונים עמלו להבין את פשרה של ההשוואה בין "כיפין" לבין שלג, וכה העלו בחכתם. מים, אפילו עמוקים הם עד התהום, מקשה אחת המה, אותם מים הם המתחילים על פני הקרקע ומסתיימים בתהום. לא כן השלג, שאינו מקשה אחת, אלא מצבור פתיתים המונחים זה על גבי זה.

לפיכך, אמנם הלכה היא כי מים הנמצאים באויר - פסולים למקוה, ובכל זאת, גם הטובל באמצע הים והמרחק בינו לבין קרקעית הים רב ועצום - עלתה לו טבילתו, מפני שהוא טובל במים הנמצאים על גבי הקרקע. רק "כיפין", גל שנתלש מן הים ושוהה באויר - פסול. אולם, הטובל בשלג, הרי הוא כטובל ב"כיפין", מפני שרק שכבת פתיתי השלג הסמוכה לקרקע נמצאת על הקרקע, אך השכבות שמעליה כבר אינן על הקרקע.

על כך שפתיתי שלג מקובצים אינם נחשבים מקשה אחת, ניתן ללמוד מן הנאמר במסכת נדה (י"א), כי שלג שנטמא מקצתו - לא נטמא כולו. במים, כמובן, אין דין שכזה, ומים שנטמאו מקצתם - טמאו כולם ("קהילות יעקב" סימן ד'. ועיי"ש שהביא ביאור נוסף בשם החזו"א, ומה שכתב לבאר דעת המתירים לטבול בשלג).

יצר הרע, אינו מאמין לו מה שהוא אומר... אלא יבין מעצמו דרך הישר".

דף יז/א תוס' ד"ה אף... דוד מת בעצרת
יום האושפיזין

מעניין הדבר כי ביום בשבוע שחל בו חג השבועות, יום פטירת דוד המלך, חל בשנה שלאחריה יום הושענא רבה, שהוא יום האושפיזין של דוד המלך!

יוצא בדבר כתבו הספרים הקדושים, כי ביום בשבוע שחל יום פטירת אהרן הכהן (בר"ח אב) חל גם יום האושפיזין שלו בחג הסוכות!... (אמירה יפה בשם שער יששכר).

דף יז/ב מצוה למימני יומי... ומצוה למימני שבועי
חשבון ספירת העומר...

משכיל אחד התלונן לפני רבי אייזיל חריף על כך שרבים אינם מצויים אצל חכמת המתמטיקה ואינם בקיאים בחשבון ובכלליו, אף שהכל צריכים להם.

ענה לו רבי אייזיל: אף אני אשאלך שאלה פשוטה בחשבון, שהכל צריכים לה, ולא תדענו - כמה היום לספירת העומר?...

מסכת יבמות

ממהדורת "תלמודו בידו"

דפים ב' - ל"א

הצטרף עכשיו כמנוי קבוע
1700-500-151

לעילוי נשמת

הר"ר **אפרים יעקב פולק ז"ל**

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ג' באייר תשד"ם

תנצב"ה

הונצח ע"י משפחת **פולק**,
קרפין, ומי זהב שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **דבורה רחל הפטקה ע"ה**

בת הרב דוד יהודה בנט זצ"ל

נלב"ע ו' באייר תשס"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

מאורות הדף היומי

Main Office:

Wagman street 1

P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL

tel: +972-3-5775333

Fax: +972-3-7601020

E-mail: meorot@meorot.co.il

משרד ראשי:

רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)

ת.ד. 471 בני-ברק

טל: 03-5775333

פקס: 03-7601020

אימייל:

למנויים, תרומות והנצחות ובכל עניין

ניתן לפנות לטל: 03-6160657